

UNIVERSITY 4.0: DIGITAL TECHNOLOGIES AND MODERN TRENDS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC-TECHNICAL CONFERENCE
March 18, 2023

UNIVERSITET 4.0: TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR

XALQARO ILMIIY VA ILMIIY-TEXNIKAVIY ANJUMAN
2023 yil, 18 Mart

УНИВЕРСИТЕТ 4.0: ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ И НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
18 марта, 2023 г.

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

YANGI ASR UNIVERSITETI

**UNIVERSITY 4.0: DIGITAL TECHNOLOGIES
AND MODERN TRENDS IN THE EDUCATIONAL
PROCESS**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC-TECHNICAL CONFERENCE
March 18, 2023**

**UNIVERSITET 4.0: TA‘LIM JARAYONIDA
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ZAMONAVIY
TENDENSIYALAR**

**XALQARO ILMIV VA ILMIV-TEXNIKAVIY ANJUMAN
2023 yil, 18 Mart**

**УНИВЕРСИТЕТ 4.0: ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ**

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ И НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
18 марта, 2023 г.**

Toshkent - 2023

МАРКАЗИЙ ОСИЁДАГИ АРАБЛАРИНИНГ ЧОРВАЧИЛИК БИЛАН БОГЛИҚ АНЪАНАЛАРИ

Искандаров Ш.

PhD, Доцент, Ижтимоий фанлар кафедраси
Тошкент тиббиёт академияси

Аннотация. Мазкур мақолада Марказий Осиёдаги арабларининг чорвачилик билан боглиқ анъаналари ҳамда араблар моддий – маънавий маданияти анъаналарини анчагина сақлаб қолишган. Арабларининг этномаданий идентиклигини, чорвачилик билан боглиқ этник хусусиятлари ўрганилган.

Таянч сўзлар: маданий, этнография, деҳқон, табиий-географик, этник, чорвачилик, анъаналар, этник идентик, (белпи, тезик, тармок), дастурхон, хуржун (тароқи хуржун), бугжома напращ (мапращ) нон коп, ойна халта, туз халта айрон тўрва чакмон эркаклар (асосан, чавандозлар шими (чолвор), от жули, айил, “чўпон уй”, жилак.

Этнографик тадқиқотлар асосини халқларнинг турмуш–тарзи ва табиий–географик хусусиятларига қараб белгилаш мумкин. Хусусан, кўчманчилик ҳаётининг асосий тарзи бўлган араблар азал - азалдан чорвачилик билан шуғулланиб, яйлов учун қулай макон ахтариб чўл, тоғ, дашт ва яйловларда чорвачилик билан шуғулланиб келишган. Араблар моддий – маънавий маданияти анъаналарини анчагина сақлаб қолишган. Арабларининг этномаданий идентиклигини, чорвачилик билан боглиқ этник хусусиятларини ўрганиш, бугунги кунимиздаги долзарб муаммоларидан бири ҳисобланади.

Чорвачилик хўжалиги араблар турмуш-тарзида асосий ўрин эгалаб, бошқа халқлар билан этномаданий ўзора яқинлашишига олиб келган.

Этник гуруҳлар ва социал чегаралар: маданий фарқларнинг социал тузилиши номли мақолаларнинг илмий тўпламида муаллифларидан бири Холанд томонидан арабларнинг идентикликка доир айрим маълумотларини бериб ўтди. Жумладан унинг фикрига кўра, Суданлик мотиға–деҳқон аҳолиси (фурлар) ўзларининг идентиклигини кўчманчи чорвадор араб идентиклигига ўзгартиради. Бу жараён ўзига хос иқтисодий вазият – фор қишлоқ иқтисодиётида капитал инвестицияси учун номадлар орасида мавжуд имкониятларнинг йўқлиги билан шартланган. Капитал концентрацияси (бир жойда тўпланганлиг), капитални бошқариш ва уни кўпайтириш имконияти форлар оилаларини ўз дала ва қишлоқларини ташлаб кетишга ва қандайдир беқарор, бироқ номига бўлса-да, марказлашган баггар сиёсий бирлигига кўшилиш орқали бўлса-да, қўшни – араб баггарлари ҳаётига кўшилади.

Ишлаб чиқариш воситаларига руҳсат фор қишлоғида, фақат қишлоқ жамоаси аъзоси бўлиш – яъни фор этник идентиклигига эга бўлиш орқали бўлади. Худди шундай яйловда чорва боқиш ҳуқуқи монополиялашмаган ёки баггар қабилалари ўртасида тақсимланмаган. Гарчи турли гуруҳ ва қabila ҳар йили айнан бир хил йўналиш ва участкадан фойдаланса-да, вақти-вақти билан бошқаларни худуддан четлашишга ҳаракат қилади. Чорвачилик билан шуғулланиш учун яйловга ижозат бериш керак – бунинг учун эса баггар бўлиш керак муҳим ҳисобланади. Шундай экан дарфурда чегаралани сақланиб, қoлинишининг умумий механизми жуда оддий: инсон ишлаб чиқариш учун категориялар зарур воситага ижозатни, турмуш-тарзининг маълум шаклини амалга ошириш орқали олади, бу барча характеристикалар “фор” ва “баггар” этник ёрлигига қирувчи ҳаёт тарзига айланади.⁶⁹

Маълумки, арабларнинг Ўрта Осиёга кириб келиши арафасида уларни асосий қисми кўчманчи қабилалар ташкил этган бўлиб, бир қисми минтақанинг бошқарув марказий – шаҳарларида яшай бошлаган бўлиши баробарида, бир қисми чорвачиликка мос худудларда ўзларининг анъанавий турмуш-тарзини давом эттириб, кўчманчи ҳаёт кечиришда давом этганликлари ва пировардида уруг-қабилавий анъаналарини узоқ асрлар давомида сақлаб

⁶⁹ Брат Ф. Этнические группы и социальные границы Социальная организация культурных различий // М.: Новое издательство 2006. С. 28.

қилишлари учун шароит тугилган. Бу эса уларнинг XV аср охири – XVI аср бошларида минтақанинг Мовароуннаҳр ва Хуросон қисмида асосий қўшинларини ўзбекларнинг кўчманчи тоифалари ташкил қилган. Шайбонийлар сулоласининг ўз ҳокимиятини ёя бошлаган пайтидаги воқеликларда фаол иштирок этганликларидан дарак беради. Бу ҳол Мовароуннаҳр ва Хуросонда истиқомат қилиб келаётган арабларнинг кўчманчи турмуш-тарзи устивор қисми минтақанинг ўзларига ўхшаш кўчманчи ҳаёт тарзига эга бошқа этнослари билан этник консолидациялашув жараёнларига тортилганининг ўзига хос ифодасидир.⁷⁰ Ўзбекистон арабларининг айримлари ислом дини кенг тарқатиши ва тарғиб этиш мақсадда ўлкани турли ҳудудларига бориб жойлашди. Айримлари шаҳар ва қишлоқларда истиқомат қилишган баъзилари эса чўли ҳудудлари ўз чорва молларини боқиш билан шуғулланиб келишган.

Минтақа араблар сон жиҳатидан унча кўп бўлмасалар-да, ўз номини ҳозиргача сақлаб келмоқдалар. XIII асрда улар ярим ўтроқлик ҳаёт кечириб, чорвачилик билан бирга деҳқончилик билан ҳам шуғулланганлар. XIII асрда Мовароуннаҳрда маҳаллий тургун туркийзабон аҳоли, тожик ва араб этносларидан ташқари яна ўнлаб йирик кўчманчи аҳоли ҳам истиқомат қилишган. Улар ўзбек халқи этногенезида муҳим ўрин тутиб, ўзбек элатининг шаклланиш жараёнида фаол қатнашган асосий компонентлардан бир ҳисобланади.⁷¹

Ўзбекистон арабларининг ўзига хос хусусияти табиий-географик хусусиятлари ҳамда иқлим шароити аҳолининг ҳўжалик маданий турмуш – тарзи бир-биридан фарқ қилади. Араблар ўтмишда чорвачилик, ярим ўтроқ ҳўжалигида яшаб келишган. Зеро, ҳўжалик-маданий типлар деганда, муаян табиий-географик шароитда ва ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг бир хил даражада бўлган ҳўжалик ва маданиятларнинг тарихан таркиб топган.

Арабларнинг катта қисми чўл, тоғли, даштли ўлкаларда истиқомат қилиб келишган. Чунки, араблар ҳаётида чорвачилик асосий машғулоти ҳисобланиб, келинган. Айрим араблар чўл ҳудудида истиқомат қилиб келаётган. Навоий вилоятидаги араблар истиқомат қиладиган қишлоқларини ҳам табиий-географик хусусияти ва аҳоли машғулотларига қараб асосан уч гуруҳга бўлиш мумкин. Арабларининг турмуш-тарзида чорвачилик билан шуғулланиб келишган. Кейинчалик ўртоқ ҳаётига ўта бошланиш деҳқончилик ва хунармандчилик билан шугулланишган. Бу жараёнлар, биринчидан, араб чорвадорларининг кир-адирларда кўчиб, юриши, иккинчидан, уларнинг маҳаллий аҳоли билан яқинлашиш муҳим ҳисобланади. Ўзбекистонда араблар республиканинг марказий ва жанубий вилоятларида кўпроқ жойлашган бўлиб, улар асосан қишлоқларда бошқа элатларга аралашмаган ҳолда алоҳида ажралиб яшаган. Араблар чорвачилик билан шуғулланиб, араб кўйларнинг кўзиларидан олинадиган қоракўл терилари етиштиришда алоҳида малакали мавқега эга бўлганлар. Бундан ташқари улар йилқичилик билан ҳам шуғулланганлар. Умуман олганда республикада араб ҳўжаликларининг нуфуси анчагина бўлиб, улар ижтимоий-иқтисодий ҳаётда етакчи ўринлардан бирида турган. Мисол тариқасида Бухоро округидаги аҳоли яшаш жойлари – қишлоқлар ва ундаги ҳўжаликлар (оилалар) ни келтириб ўтиш мумкин.⁷²

Ўзбекистон арабларининг ҳўжалик фаолияти маҳаллий халқлардан унчалик фарқ қилмайди. Бироқ қадимда арабларни катта қисми чорвачилик билан шуғулланиб чўл ҳудудларда истиқомат қилиб келишган бўлса ҳам кейинчалик ўтроқ деҳқончиликка ўта бошлади. Айниқса, Бухоро амирлиги даврида иқтисодий ҳаётида деҳқончилик қадимги алоҳида муҳим ўрин эгаллаб келганлиги сабабли бўлса-да, XVII-XVIII асрдан сўнг арабларни йирик қисми деҳқончилик билан шугулланишига катта эътибор қартиб келишди. Шу сабабли сунъий сугориш иншоатларни барпо этишади. XX асрнинг ўрталаридан бошлаб, араблар чорвачилик ва деҳқончилик ишларни бир вақтнинг ўзида олиб боришди. Сунъий

⁷⁰ Ражабов. Р Ўзбекистондаги араблар тарихи ва этнографияси Т.: Шарқ. 2012. Б. 107.

⁷¹ Улашева Севинч Хоразмшоҳлар дарида Мовароуннаҳр аҳолиси. Турон тарихи 2012 йил 2-3 сон. Т.: Б. 48.

⁷² Ражабов. Р Ўзбекистондаги араблар тарихи ва этнографияси Т.: Шарқ. 2012. Б. 215

сугоришга асосланган деҳқончиликнинг оммавийлашига кўплаб, чўл ҳудудларни ўзлаштирилиши бу ҳудудларида арабларнинг маҳаллий ўзбек ва тожик халқлари билан ўзаро аралашшига олиб келди. Этник ўзаро боғлиқлик ҳолатларининг катта қисмини тушуниш учун идентиклик (ўзликни англаш) га сингдирди содир бўлаётган ўзгаришларини муҳимлигига карамай, бундай жараёнлар аҳоли барқарорлигига олиб келиши муқаррар эмасдир. Умуман, шу билан бирга тасдиқлаш мумкинки, қаердаки этник муносабатлар узок даврлар мобайнида барқарорликни сақлаб, қолувчи жойларда, ўзига хос томони, қаердаки, этник гуруҳлар ўртасида мустаҳкам ўзаро боғлиқлик пайдо бўлувчи жойларда, кутиш мумкинки, биз қандайдир демографик балансни топамиз. Ушбу балансга таъсир этувчи турлича омилларни таҳлил этиш – ҳар қандай аниқ ареалдаги этник ўзаро алоқалар таҳлилининг энг муҳим қисми саналади. Инсон унга эгалик қилишга ёки ёлланиш орқали, ўзига хос савдо операцияси ёрдамида киради; хаттоки ҳудудни босиб олишда ҳам факат стандарт ташкилий ҳуқуқлар эгалланади. Бошқа томондан араб бутун Ўзбекистондаги барча ҳудудларга келиб жойлашган. Ишлаш учун ер маҳаллий аҳолигагина берилади. Ер эгалари ва деҳқонлар ўртасиданги фарқ кўплаб яқин ва ўрта шарқ жамиятлари социал структуралари учун шунчалик муҳим ҳисобланса-да, бу ерда ундай дейиш мушкул, чунки ер эгаси бўлиш асосий, мутлоқ устун турувчи ҳуқуқни бера олмайди. Этник идентиклигига эга бўлиш орқали янги маданияти шаклланди.

Шунингдек, XIV-XV асрларда ва ундан кейинги даврларга келиб жойлашиб қолган араблар яшаган. Улар сон жиҳатидан кўп бўлмасдан Қашқадарё, Сурхондарё, Бухоро воҳаларида, Самарқанд, Бухоро ва Каттакўрғон шаҳарлари атрофларига келиб ўша ҳудудлар истиқомат қилиб келишган. Араблар ярим ўтроқдикда кун кечиришиб, асосан чорвачилик (қоракўлчилик) катта аҳамиятгадир.

Чорвалик учун кенг яйлови ёки дашт ҳудудларида истиқомат қилиш муҳим ҳисобланади. Кўчманчи чорвачилик хўжалигининг деҳқончиликдан ажралиб чиқиб кенг дашту биёбонларига тарқалиши ва йирик ишлаб чиқариш соҳасига айланиши янги ерларни эгаллашда муҳим рол ўйнаган. Лекин бу ҳодиса техник-иқтисодий жиҳатдан интенсификация деҳқончилик хўжалигидан орқада қолган чорвачилик оқибатда ўтроқ аҳолига қарама-қарши килиб қўяди ва иккита йирик соҳа орасида катта зиддиятлар тугдиради. Маданий-иқтисодий қолоқ кўчманчи қабила ва элатлар воҳаларга тез-тез ҳужум қилиб туриб, аввалига талон-торож ва қиргин келтириб турганлар. Қадимий даврлардан XVIII асрга қадар давом этиб келган Дашти Қипчоқдаги сак-массагет, кейин кўчманчи араб ва мўғул қабилаларининг босқинчилик юришлари шарқда Хитойдан то гарбдаги араб давлатларигача ҳудудда юксак маданият яратган ўтроқ халқларнинг иқтисодий ва маданий тараққиётига зарар етказган.⁷³

Ўрта Осиёда яшаб турган азалий чорвадор халқларда кечаётган ўтроқлашиш ва деҳқончиликка ўтиш жараёни XIX асрнинг II ярмидан эътиборан кучайиши этнослараро алоқаларнинг янада ривожланишига олиб келди. Оқибатда барча ярим ўтроқ ва ярим кўчманчи этнослар, моддий маданиятида ҳам жиддий ўзгаришлар содир бўлди. Чунончи, араблар ўтроқ этносларига хос уруг-қабилавий анъаналарини узок асрлар давомида сақлаб, қолишлари учун шароит тугилганлигини назардан қочирмаслик энг муҳим ҳисобланади.⁷⁴

Тарихий манбаларда кўрсатилишича, жанубий Сурхон воҳаси араблари бундан 200 йиллар бурун шимолий Афғонистондан, аниқроғи Балх тарафдан келишган. Баъзи манбаларда уларнинг авлод-аждодлари асосан, чорвачилик ва қўйчилик билан шугулланиб, кенг яйловлар қидириб, Сурхон воҳаси орқали ўтиб Қашқадарё, Самарқанд ҳамда Зарафшон томонларга бориб қолган дейилса, бошқа бир маълумотларда 1513 йилда бу ўлкаларнинг султони Жонибек арабларни Амударё соҳиллари Балх, Шибиргондан Қашқадарё ва Зарафшон ҳудудларига кўчирган, деган фикрлар ҳам мавжуддир.

Жанубий Сурхон воҳасида кўнгирутлардан ташқари воҳада мавжуд бўлган ярим ўтроқ ўзбек уругларининг бошқа гуруҳлари, яъни жузлар, дўрмонлар, найманлар, мангитлар, жалойир ва хитойларнинг араблар ҳам асосий машғулотлари чорвачилик бўлган.

⁷³ Аширов А.А. Этнология Тошкент «Янги нашр» 2013. Б. 172.

⁷⁴ Ражабов Р. Ўзбекистондаги араблар тарихи ва этнографияси Т.: Шарқ. 2012. Б. 107

Шунингдек, ярим ўтроқ ўзбек уругларидан ташқари воҳада чорвачилик, айниқса қўйчилик билан Рабатак араблари ҳам шуғулланишган. Рабатак арабларининг яйловлари асосан Таллашқон, Қизирик даштларида бўлиб, улар ярим ўтроқ ўзбек уругларидан фарқ қилиб коракўл қўйлари боқишган, бу қўйлар асосан тери ва жун олиш учун асралган. Араб бойлари 5-6 сурувгача қўй-эчкиларга эга бўлишган, ҳар сурувда 500-600 бош қўй бўлган. Кўриниб турибдики воҳа араблари ниҳоятда тўқ яшаган.

Дашт кишлоқлари ҳақида тўхталадиган бўлсак, бу кишлоқлар аҳолиси кўпроқ чорвачилик билан шуғулланган, кишлоқда бог ва мевали дарахтлар ўсмаган, фақат кудук сувларидан фойдаланилган. Бу кишлоқлар аҳолиси лалмикор деҳқончилик ва чорвачилик билан шуғулланган. Шунинг учун дашт кишлоқлари кўпроқ чорвачилик учун қулай жойларда жойлашган, бу кишлоқлар бир-биридан узок бўлиб ва уй қурилишлари, уларнинг жойлашуви чорвачиликка мослашган. Дашт кишлоқларида асосан ярим ўтроқ ўзбек уруглари-қўнгиротлар, жузлар яшаган. Бойсун ва Шеробод бекликларидаги Даштигоз, Бандихон, Овзикенг, Бешэркак, Мунчок, Узунқудук, Эгарчи, Бешқўтон, Таллашқон кишлоқлари дашт кишлоқларидан ҳисобланган. Шеробод беклигида кўплаб дашт ерларга сув чиқарилиб деҳқончилик, хусусан пахтачилик кенг қулоч ёйиб боргач, дашт кишлоқлари сони аста-секин қисқариб борган. Бошқа ҳудудлардан келган халқлардан фақат арабларгина ўзбекларга яқин турмуш кечирганлар. Улар ҳам кенг яйловларда, лалми ерларда ярим ўтроқ ҳаёт кечиришиб, асосан чорвачилик билан шуғулланишган. Араблар алоҳида яшасаларда, маҳаллий аҳоли билан этномаданий алоқалар натижасида ўз тилларини унутишган. Жанубий Сурхон воҳаси араблари ҳам асосан ўзбек тилида сўзлашиб, турмуш тарзи деярли ўзбек уругларидан фарқ қилмаган. Аммо уларда арабларга антропологик белгилар ҳамда баъзи маросимларда моддий ва маънавий маданиятда ўзига хослик сақланиб қолганлигига гувоҳ бўлдик.⁷⁵

Жанубий Сурхон воҳасида қўнгиротлардан ташқари воҳада мавжуд бўлган ярим ўтроқ ўзбек уругларининг бошқа гуруҳлари, яъни жузлар, дўрмонлар, найманлар, мангитлар, жалойир ва хитойларнинг араблар ҳам асосий машғулоти чорвачилик билан шуғулланган. Шунингдек ярим ўтроқ ўзбек уругларидан ташқари воҳада чорвачилик, айниқса қўйчилик билан Рабатак араблари ҳам шуғулланишган.

XX аср бошларидан араблар ўтроқлик турмуш - тарзига ўта бошлади. Аммо чорвадор аҳоли учун ҳам хос бўлган хусусиятларнинг аксарияти сақланиб қолган. Жумладан човадорларда уруг номилари кўп ҳолларда сақлаб қолади. Чунки чорвадор аҳолининг асосий қисми ўзи уруг ва аждодлари ким бўлганиги яхши эслашади. Шу сабабдан бўлса, ҳам уларнинг қурайши, балх, хисори каби уругларининг ном сақланиб қолган.

Маълум бўлишича, кейинги вақтларгача, хаттоки XX асрнинг бошларигача Жейнов араблари қўйларини Афғонистонга ҳайдаб боришган. Улар Андхўй билан бевосита алоқада бўлишган. Деҳқончилик билан бир қаторда, чорвачилик (майда мол, қўй-эчки) ҳам ривож топган. Жугари кишлогиди кузатилишича, ёз вақтида хўжаликларнинг фақат бир қисми дала-даштга кўчиб чиққан, аксари аҳоли саратонда кишлоқда қолган. Жейновда эса, ёз пайти кишлоқда ҳеч ким қолмай, у хувиллаб ётган. Барча аҳоли, Жейновдан кетиб ёзликни ўтказиш жойи кишлоқдан 30 чакирим нарида бўлган Шўрча яйловига кўчиб борган.⁷⁶ Чунки араблар асосан чорвалик билан шуғулланиш мақсадида юкоридаги ҳудудлар бориб ўз қўйлар боқишган. XXI асрга келиб, арабларни катта қисми ўтроқ ҳаётга ўта бошлади. Кейинчалик араблар ўтроқ ҳаётига ўтиши ҳар бир ходонда деҳқончилик, ҳунармандчилик ҳамда маҳаллий анъанавий машғулоти билан фойдалана бошлади.

Қўйлардан олинадиган жунлардан ўзлари учун кийим-кечак тикиб кийишади. Иқлим шароити, хўжалик машғулоти, ишлаб чиқаришнинг ривожланиш даражаси чорвачилик билан шуғулланган. Аҳоли асосан жундан ёки матодан ўзлари учун кийим-кечаклари тикишган. Жумладан, минтақада яшовчи араблари кийим мато тайёрлашда кўпроқ чорва

⁷⁵. Турсунов Н.Н. Жанубий Сурхон воҳаси аҳолисининг этник хусусиятлари (XIX аср охири XX аср бошлари). дис. қўлёзма. Т.: 2006. Б. 175.

⁷⁶. Ражабов. Р. Ўзбекистондаги араблар тарихи ва этнографияси Т.: Шарк. 2012. Б. 252

молларининг жуни ва улардан олинадиган миллий маҳсулотдан таёрлашган. Воҳада гиламдўзлик асрлар оша ривож топиб ўз анъаналарига эга бўлган. Чорвадор ўзбек, туркман ва араб аёллари, асосан, гиламдўзлик билан шуғулланишган. Гиламдўзлик турларига бозори гилам, қиз гилам, олача гилам, жулхирс, жойнамос, ўтов учун тасмалар (белпи, тезик, тармоқ), дастурхон, хуржун (тароқи хуржун), бугжома напрамач (мапрач) нон қоп, ойна халта, туз халта айрон тўрва чакмон эркаклар (асосан, чавандозлар шими (чолвор), от жули, айил кабилар киради.⁷⁷ Чунки, қиш ойларида чорва молларини сурувга ҳайдаганда чўпоннинг асосий иссиқлик манбаи қванак ҳисобланади. Шу сабабли унга нисбатан “чўпон уй”, деб юритишган. Бундан ташқари жилак бўлиб, у молни жундан таёрлашган. Чорвачилик билан шугулланган ҳар бир халқда мол терисини ошлаш ва ундан турли максадларда фойдаланишган.

Ахборотчиларни маълумотига кўра арабларининг аксарияти қишлоқларида масалан: Жейнов қишлоғида кўп сонлик аҳоли жунга ишлов бериш билан машғулдир. Шундай қилиб, арабларнинг анъанавий чорва ишларига кўшимча, ҳозирда анъанага айланган дехқончилик ишлари ҳам ривожланиб бормоқда.⁷⁸ Чорва маҳсулотларини етиштиришга бўлган эҳтиёжнинг ошиши натижасида махсус чорвачилик билан шугулланиб келаётган кичик цехлар фаолиятини юртиб келишмоқда. Чорвачиликда бозор муносабатлари ривожланаб яна кенгайтирилмоқда. Чорвачиликдаги энг муҳим ўзгаришлардан яна бири от ва қорамолларнинг янги маҳаллий аҳолига илгари номаълум бўлган турларини боқиш йўлига кўйилганлиги бўлиб, ўз навбатида, чорва маҳсулдорлигининг ошишига олиб келади.

Пўлати қишлоғида яшовчи арабларнинг аجدодлари бундан XII-XIII аср мукаддам ҳозирги яшаб турган жойни макон этганлар. Айтиш мумкинки, Қашқа воҳасидаги, айниқса, Косон тумани ҳудудидаги араб кавмига мансуб қишлоқлар. Пўлати тасарруфидан чиқиб ташкил топган қатор қишлоқлар аҳолисининг аجدодлари битта сулолага бориб тақалади. Зеро, туман ҳудудидаги, шунингдек, Чироқ туманидаги “Чорвадор” хўжалиги ҳудудидаги қишлоқларнинг, қолаверса, Пўлатидан кўчиб кетиб, бошқа вилоятларда макон топган манзиллар аҳолисининг бир-бири билан чамбарчас боғлиқлиги фикримизни яққол исботлайди. Улар қуда-андачилик, қариндош-уруғчилик анъаналарини неча асрлардан буён узлуксиз давом эттириб келмоқдалар. Уларнинг урф-одатлари, расм-русумлари деярли бир-биридан фарқ қилмайди. Чорвачилик бирмунча оёққа турмоқда.

Русларнинг Ўрта Осиёдаги ҳарбий ҳаракатлари XIX асрнинг 80-йилларида чорвадорлар кўчманчилик билан шуғулланиб келаётган араблар турмуш-тарзи ва этномаданиятидаги ўзгаришни кўршимиз мумкин. Шу даврлардан бошлаб, араблар ҳам бошқа атрофдаги туркий халқлар сингари ўтроқ ҳаётга ўтиш жараёни янада жадаллаштирилди.

Совет давридан бошлаб, Ўрта Осиё арабларнинг катта қисми маҳаллий ўтроқ ҳаёти кечириб, чорва кўйларни боқишга катта эътибор қаратишди. Мустақиллик йилларида эса арабларнинг чорваликдан ташқари хусусий тадбиркорлик ва турли соҳалардан кенг фойдалана бошлади. Бу арабларнинг турмуш тарзи ва маданиятига ўз таъсирини кўрсатиб келмоқда.

Хулоса Ўзбекистоннинг жанубий-ғарбий, шарқий-шимолий минтақаларда истиқомат қилиб келаётган араблар ўзининг турмуш-тарзида ўзига хос муҳим бир хусусиятилар билан ажралиб туради. Чунки, жанубий минтақаларида чорвачилик билан кўпроқ шугулланиб келишган. Чорвачилик билан шугулланувчи чорвадорлар кўпчиликини ташкил этади.

Тадқиқ қилинган даврда воҳа аҳолисининг дехқончилиги чорвачилик ва хунармандчилик каби анъанавий хўжалик машғулоти минтақанинг табиий-географик шароити, аҳолининг этник таркиби, жойлашув хусусиятлари янги манбаларни киёсий таҳлиллар асосида ўрганилди.

⁷⁷ Бердиев Ж. Илм сарчамалар. Хоразм Урганч Б. 81-83

⁷⁸ Янес. М.А. К вопросу об оценке национального самосознания арабского населения Узбекистана (результат этносоциологического анкетирования) Москва 2012. стр. 166

MUNDARIJA

KIRISH SO‘ZI	3
Zaxidov K.T. RAQAMLI ASRDA TALABALARNING TA‘LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH: EDUCATION 4.0	5
TA‘LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	
Aleksandra J., Klimentina G., Anita C. Dimitrievska. DIGITALIZATION IN THE LIVES OF THE VISUALLY IMPAIRED	8
Aleksandra Jakovchevska, Anita C. Dimitrievska, Azur Kuduzovic. ASSISTIVE TECHNOLOGY FOR VISUAL IMPAIRED STUDENTS	13
Aleksandra Jakovchevska, Anita C. Dimitrievska, Azur Kuduzovic. TEACHING TOOLS APPLIED TO THE EDUCATION OF PUPILS WITH VISUAL IMPAIRMENTS ADAPTATION OF MATERIALS FOR VISUALLY IMPAIRED PUPILS	21
Andrei-Laurențiu Z. DIGITALISATION OF EDUCATION IN THE 21ST CENTURY – BENEFITS AND CHALLENGES	25
Bekchonova Sh., Rajabov Sh. MODERN CLOUD TECHNOLOGIES AND THEIR CAPABILITIES	28
Dadamirzayeva M. INNOVATSION YONDASUVLAR ASOSIDA ONA TILI VA O‘QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA DIDAKTIK O‘YINLARNI TEXNIKA VOSITALARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING AFZALLIKLARI	30
Govindh M. MODERN EDUCATION: IMPORTANCE, CHARACTERISTICS, ADVANTAGES & EFFECTS	33
Mamatov D., Saidova Z. MASOFAVIY O‘QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH	36
Mirzatova G. MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTI PEDAGOGLARINING AKT KOMPETENSIYASINI OSHIRISHNING DOLZARB MASALALARI	37
Pardayeva Z. OLIY TA‘LIM MUASSASALARIDA INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARNING RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDA FOYDALANISHDAGI MUAMMO VA YECHIMLAR	39
Saidova Z. MASOFAVIY TA‘LIMDA RAQAMLI TA‘LIM TEXNOLOGIYALARI	42
Shukurullayeva M. INGLIZ TILINI O‘QITISHDA INNOVATSIYON TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	43
Tashimov N., Mashrabbayev X. CHIZMACHILIK FANINI O‘QITISH JARAYONIDA O‘QUVCHILAR IJODKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH	48
Tojiboyeva S. O‘QUVCHILARGA BIOLOGIYA FANINI O‘QITISHDA ABU ALI IBN SINO TA‘LIMOTLARINI SINGDIRISH MUHITINI YARATISH VA AMALIYOTGA JORIY ETISH	50
Xolmatov J. TA‘LIM BERISH JARAYONIDA RAQAMLI INTEGRATSIYALASHGAN AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI QO‘LLASHNING AHAMIYATLILIGI VA NAZARIY JIHATLARI	52
Zaripov L. BO‘LAJAK O‘QITUVCHILAR KASBIY TAYYORGARLIGIDA KREDIT-MODUL TIZIMIDA O‘QITISHNING O‘ZIGA XOSLIGI	54
Адиллов П., Ортиков А. ПОВЫШЕНИЕ ПРОСТРАНСТВЕННОГО ВООБРАЖЕНИЯ УЧАЩИХСЯ С ПОМОЩЬЮ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НАЧЕРТАТЕЛЬНУЮ ГЕОМЕТРИИ	59
Жўрабоев А., Кўчаров С., Шойимов С. ИННАВАЦИОН ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМДА ДАРСАЛРНИ СИФАТИНИ ОШИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА	61

Жўрабоев А., Қадамбоев М., Абдуганиева Д. НОАНЪАНАВИЙ ДАРСЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ БОШЛАНГИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРДА ИЖОДКОРЛИК ҚОБИЛЯТИНИ ШАКИЛЛАНТИРУВЧИ ОМИЛ СИФАТИДА	63
Зарипова С. МУТАХАССИСЛИК ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШДА РАҚАМЛИ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФЙДАЛАНИШ	65
Ибадуллаев К. ТЕОРИЯ ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННОЙ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИЕ	68
Камбарова М., Салайдинова Д. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСОВ НА УРОКАХ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЕ ИКТ	71
Мамарасулов М. РАҚАМЛАШТИРИШ АСОСИДА АХБОРОТ-РЕСУРС МАРКАЗЛАРИНИ БОШҚАРИШ, АВТОМАТЛАШТИРИЛГАН КУТУБХОНА ҲАМДА ДАСТУРИЙ ТАЪМИНОТ ТИЗИМЛАРИ ТАҲЛИЛИ	73
Маматов Д., Полвонова Ю. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СМЕШАННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАНИИ С ПОМОЩЬЮ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ	77
Мусаев А. РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН САМАРАЛИ ФЙДАЛАНИШДА АХБОРОТ ҚАБУЛ ҚИЛИШ МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ	79
Садыкова Р. ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	81
Тураев С., Хайтмедов А. ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ ШАРОИТИДА ТАЛАБАЛАРНИНГ ГУРУҲЛАРДА ИШЛАШИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ	83
Тухтаматов Х. МАЪЛУМОТЛАРНИ АКС ЭТТИРИШНИНГ РЕЛЯЦИОН ВА КЎП ЎЛЧОВЛИ МОДЕЛЛАРИ	85
Фармонов У. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИСТАНЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ У СТУДЕНТОВ БЕРЕЖНОГО ОТНОШЕНИЯ К ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЕ	87
Хидоятова Н. ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ ЛИЧНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ	90
RAQAMLI TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY TAJRIBALAR	
Ablazov L., Ravshanova M. MOLIYAVIY XIZMATLARNI AMALGA OSHIRISHDA BLOKCHEYN TEXNOLOGIYASIDAN SAMARALI FOYDALANISH	94
Adamandia Z., Kulijanov U. SUCCESS FACTORS OF A SUCCESSFUL DIGITAL STORYTELLING	96
Bobojonov G'. TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA XALQARO TADQIQOTLARDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALASI	104
Jo'rayeva Z. RIVOJLANTIRUVCHI SOHALAR KOMPITENSIYALARIGA INTEGRATSION YONDASHUV ORQALI MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIVYALASHNING XORIJIY TAJRIBALARI	106
Madalina M.P.A. IMPLEMENTING (DIGITAL) STORIES IN TEACHING ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE	108
Muradov U. XORIJIY TILLARNI O'RGATISHDA RAQAMLI TEXNOLOGOYALARNING AHAMIYATI	111
Simona V.Z. DIGITAL STORYTELLING	113
Аноркулова Г. ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИГА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШ: МУАММОЛАР ВА ЕЧИМЛАР	114
Бобрышев В. ЭЛЕКТРОННОЕ ОБУЧЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ	117
Нисанбаева А. БОШЛАНГИЧ СИНФЛАРДА ФЕЪЛ СЎЗ ТУРКУМИНИ ИНТЕРФАОЛ МЕТОДЛАР ЁРДАМИДА ЎРГАТИШ	119

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH ORQALI YAGONA TA'LIM MUHITINI YARATISH VA AMALIYOTGA JORIY ETISH MUAMMOLARI	
Abdulkarimov B. DIZAYNDA ERGONOMIKA VA UNING IJTIMOIIY HAYOTDAGI RO'LI	122
Abdullayev A., Abdijaborova S. IMPROVE THE TRAINING FUTURE PRE-SCHOOL TEACHERS	125
Abdullayev A. METHODOLOGY OF TEACHING SUBJECTS	127
Abdullayeva R. ARAB ATAMASHUNOSLIGIDA ATAMA VA TERMINLAR TARJIMASINING O'ZIGA XOSLIGI	130
Abdusamatova N. "BOLALARNI ERTA YOSHDAN RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH" LOYIHASI DOIRASIDA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR	134
Asqarova D., Rahimova L. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MAKTABGA JISMONIY TAYYORLASHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARI	137
Asqarova D. BO'LAJAK TARBIYACHILARNI BADIYY ASARLARNI SAHNALACHTIRISHGA O'RGATISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARI	140
Aytbayev D. SINTAKTIK BIRLIKLARNING IFODALOVCHI VA IFODALANMISH MUNOSABATI	143
Bozorov A. AXBOROT-KUTUBXONA TIZIMLARIDA SUN'IY INTELLEKTUAL TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA MA'LUMOTLARNI IZLASH VA QAYTA ISHLASH	144
Egamqulova I. DIDAKTIK O'YINLARNING ONA TILI TA'LIMIDAGI O'RNI	146
Eshniyazova G. AXBOROT KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARNING FRANTSUZ TILINI O'QITISHDAGI AHAMIYATI	149
Gulyamova N. TALABALARDA IJTIMOIIY FAOLLIKNI RIVOJLANTIRISH MUHITINI YARATISH VA AMALIYOTGA JORIY ETISH	153
Hasanova I. BOLA SHAXSINI RIVOJLANISHIDA PEDAGOGIK DIAGNOSTIKANING O'RNI	155
Haydarova N. BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI IJODIY FIKRLASHGA O'RGATISHDA MUSTAQIL ISHLARNING O'RNI	158
Imihonova N. BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASHDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTINING O'RNI	159
Irisboeva X. AXLOQIIY TARBIYA – SHAXSNI HAR TOMONLAMA RIVOJLANTIRISHNING MUHIM TARKIBIIY QISMIDIR	162
Irisboyeva Yo. AXLOQIIY TARBIYA – SHAXSNI HAR TOMONLAMA RIVOJLANTIRISHDA OILADAGI TARBIYANING O'ZIGA HOS HUSUSIYATLARI	164
Irisboyeva Yo. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AHLOQIIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISHNING TARBIYADAGI O'RNI	166
Jo'rayev A., Abduganieva D. INTEGRATED SYSTEM OF EXPOSURE IN CORRECTIONAL WORK WITH CHILDREN WITH DELAYED SPEECH	169
Jumaev A., Bobojonova S. SYSTEM OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION	172
Khamrayev F. LINGUOCOGNITIVE ANALYSIS OF EXPRESSING THE EMOTION <i>JOY</i> IN THE ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	174
Kuchkeldiyeva U. THE DIFFERENT TYPES OF LISTENING SKILLS TO DEVELOPING SPEECH ACTIVITY	176
Leonidas-Dimitrios Kotrogiannos. EDUCATION OF VULNERABLE GROUPS THE CASE OF GREECE	179

Mª Pilar M.C., Celia Navío. IDENTIFYING GOOD PRACTICES WHEN IMPLEMENTING STORYTELLING IN THE EFL CLASS	186
Malikov K., Dovurova F. PROEKSIYALASH USULLARIDAN FOYDALANIB STANDART AKSONOMETRIYA PARAMETRLARINI ANIQLASHDA YORDAMCHI TO‘G‘RI BURCHAKLI USULLARI	192
Matyakubov I. THE STATES OF KARAHTAY (西辽XILIAO) PEDAGOGICAL VIEWS ON RELATIONS WITH THE JIN DYNASTY	194
Mirzahmedova N. AXBOROT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN QANDAY FOYDALANILMOQDA	197
Murodov Sh., Ostonova Sh. TEKIS EGRI CHIZIQNING EGRILIGI VA EVOLYUTALAR YASASH	199
Murodov Sh., Ortiqov A. PARALLALIZM TEKISLIGIGA EGA BO‘LGAN CHIZIQLI SIRTLAR VA ULARNING KLASSIFIKATSIYASI	203
Nazarov J. RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR O‘QUVCHILARNI ROBOTOTEXNIKAGA QIZIQTIRISH VOSITASI	205
Normirzayev F. ZAMONAVIY RAHBAR AUTOKOMPETENTLIGI	208
Qozaqova S. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINING RIVOJLANISHIDA BADIY ADABIYOTNING O‘RNI	210
Rabbimova Sh. MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTLARIDA PEDAGOGIK JARAYONLARNI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	212
Rajabov Sh. ENSURING THE QUALITY AND EFFICIENCY OF EDUCATION THROUGH THE IMPLEMENTATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS	216
Rasulova S., Jobborov Yo. INTEGRATIVE APPROACH: IMPORTANT ELEMENT OF TEACHING	218
Sadriddinov S. PEDAGOGIK KOMPETENTLIKNING NAZARIY VA AMALIY JIHATI	221
Safarova N. 2030 YILGACHA TOZA SUV TA‘MINOTI VA SIFATLI KANALIZATSIYA MUAMMOSINI BARTARAF ETISH	222
Sanakulova A., Muxamadaliyeva L. INTEGRATIVE TEACHING OF LISTENING SKILLS	224
Sanakulova A. LISTENING COMPREHENSION PROBLEMS IN THE TEACHING PROCESS	228
Shamsiddinova A. BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING OG‘ZAKI NUTQINI O‘STIRISH	231
Shanasirova Z., Ilesova L. THE PROBLEM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN TEACHING	233
Siddiqov I. ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING TA‘LIM SOHASIDA QO‘LLANILISHI	236
Sodiqov B. O‘ZBEK TILIDA YOZILGAN ILK TAFSIRLAR	239
Turg‘unboyev S. ALOHIDA TA‘LIMGA EHTIYOJI BO‘LGAN BOLALARNING TA‘LIM OLISH IMKONIYATLARI	243
Umrzoqova N. BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA BOSHQARUV MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH OMILLARI	246
Urazova Z., G‘aybullayeva M., Bo‘riyeva H. BOSHLANG‘ICH TA‘LIM SIFATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ILMIY-PEDAGOGIK ASOSLARI	248
Xakimov A. MAKTABGACHA TAYYORLOV GURUHI TARBIYALANUVCHILARIDA O‘QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK HUSUSIYATLARI	250
Xayriddinova Z. SYNTAX ANALYSIS OF TERMS WITH NEGATIVE AFFIXES	255
Xo‘jamberdiyeva Sh. BOLALAR TARBIYASIDA BADIY ADABIYOTNING O‘RNI	262

Хо'jamberdiyeva Sh. МАКТАБГАЧА YOSHDAГI BOLALARNI BADIЙ ADABIYOT BILAN TANISHTIRISH ORQALI NUTQ SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AHAMIYATI	265
Хо'jayeva G. MASOFADAN O'QISH TIZIMIDA O'QUV- USLUBIY MATERIALLARNING O'RNI	267
Xolmirzaev SH. HAMKORLIK PEDAGOGIKASI ASOSIDA МАКТАБГАЧА YOSHDAГI BOLALAR TA'LIM-TARBIYA OLIШ HУQUQLARINI TA'MINLASH OMILLARI	270
Xomidova D., Maxmudova M. МАКТАБГАЧА YOSHDAГI BOLALARNI МАКТАБГА MOSLASHTIRISHDA FAOLIYATLARNING AHAMIYATI	272
Xomidova D. МАКТАБГАЧА TA'LIM TASHKILOTLARIDA МАКТАБГАЧА YOSHDAГI BOLALARNI REFLEKSIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA MULTIMEDIYALARDAN FOYDALANISH	275
Xonboboyev H. OLIY TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI AMALIYOTGA JORIY ETISHDA ELEKTRON TA'LIM VOSITALARINI JORIY ETISHNING NAZARIY-METODIK JHATLARI	277
Xudoyberganova Sh. THE PROBLEM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN TEACHING	280
Yusupova Z. МАТЕМАТИК MODELLASHTIRISH OLIY TA'LIMNI SIFATLI TASHKIL ETISHNING ASOSIY INSTRUMENTI SIFATIDA	283
Zokirjanova Yu. ILK YOSHDAГI BOLALARNING NUTQIDAGI O'ZGARISHLAR	285
Абдиджаборова С. МЕСТО И РОЛЬ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ОБЩЕЙ СИСТЕМЕ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	287
Абдубокиев Б. МУТАХАССИСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	290
Абдуллаев А., Абдуллаева Х. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА РАЗВИТИЕ ВОЛЕВЫХ КАЧЕСТВ У УЧЕНИКОВ	292
Абдуллаев А., Аширбоев И. ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ И ТРЕБОВАНИЯ УЧЕБНОЙ ПРОГРАММЫ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ ДЛЯ ВУЗОВ	295
Абдуллаев А., Хошимова Х. ТАЛАБА ҚИЗЛАРНИ ЖИСМОНАН ТЎГРИ РИВОЖЛАНИШИДА ХАЛҚ ЎЙИНЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ	298
Абдуллаев С. ИСЛОМДА БАҒРИКЕНГЛИК ВА ВИЖДОН ЭРКИНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ	302
Абдуллаева Л. РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ	308
Абдуллаева Н., Абдуллаев Д., Жўраева Г. ЎҚУВЧИЛАР ДИҚҚАТИНИ КИТОБ ОРҚАЛИ ТАРБИЯЛАШ АҲАМИЯТИ	310
Абдурахимов Д., Хайтматов А., Кадырова А. ФУНКЦИИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ, ОБУСЛАВЛИВАЮЩИЕ ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ОБЩЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ	312
Абдурахимов Д. СОГЛОМ АВЛОД ТАРБИЯЛАШДА СУЗИШНИНГ АҲАМИЯТИ	315
Азимбоев Ж. ИСЛОМ ДИНИДА ИЛМГА МУНОСАБАТ	318
Асранбаева М. НЕКОТОРЫЕ РАЗЛИЧИЯ В ПОВЕДЕНИИ ДОШКОЛЬНИКОВ РАЗНЫХ ПОЛОВ В ОБЩЕНИИ ДРУГ С ДРУГОМ	320
Атабеков Ф. ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕКУЛЬТУРНЫХ ОТНОШЕНИЯ К ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЕ У СТУДЕНТОВ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЕ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ	323
Ачилова М. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ И ИХ РАЗВИТИЮ	327
Ганиходжаев А., Элмуратов А., Аллабердиев О. МЕТОДЫ И ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ В НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ	330

Ганиходжаев А. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ	334
Ганихўжаев А., Жумаев А., Хамраева М. ЖИСМОНИЙ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ МИЛЛИЙ АНЪАНАЛАР ВОСИТАСИДА ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ МЕТОДИК ТАЪЛИМОТИ	336
Гаппарова М. БЎЛАЖАК ПЕДАГОГЛАРДА РАҚАМЛИ ТАЪЛИМ ВА БОШҚАРУВ МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ, РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ	339
Дўсбоева Ш. МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРДА ИЖОДКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ	342
Журабоев А. РОЛЬ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ	344
Искандаров Ш. МАРКАЗИЙ ОСИЁДАГИ АРАБЛАРИНИНГ ЧОРВАЧИЛИК БИЛАН БОГЛИҚ АНЪАНАЛАРИ	347
Ишанджанов Б. РАМАЗОН ОЙИНИНГ ФАЗИЛАТЛАРИ	352
Қодиров М. БЎЛАЖАК ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИДА УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМНИНГ АҲАМИЯТИ	353
Маллаева М. ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ КАК ЧАСТЬ РЕЧИ В УЗБЕКСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ	357
Махмудов Б., Сайфулаев У., Имомалиев У. СОВРЕМЕННОЕ ОСВЕЩЕНИЕ И ПОНИМАНИЕ МЕТОДИК И КАТЕГОРИЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ	359
Мирзакулов А. РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВОСИТАСИДА ЎҚУВ ЖАРАЁНИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ	361
Назарова М. ПЕРЦЕПЦИЯ МНОГОЗНАЧНОЙ ЛЕКСИКИ В КОНТЕКСТЕ	363
Наримбаева Л., Эсонова Ф. РЕАЛИЗАЦИЯ КОММУНИКАТИВНО-КОГНИТИВНОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ	365
Насиров О. МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГА КАК ФАКТОР РАЗВИТИЕ МЕДИАГРАМОТНОСТИ СТУДЕНТОВ	367
Насирова З. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ ОБЩЕЙ КУЛЬТУРЫ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА	371
Насритдинова Ж., Бобобекова Б. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЗДОРОВЬЯ	373
Пардаев Б. БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИ ИЖТИМОЙЛАШУВИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ	376
Пардаев Б., Эшмуродова С. БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИ ИЖТИМОЙЛАШУВИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ОИЛАДАГИ МИКРОМУҲИТ	378
Рахматова Н. ЖИСМОНИЙ МАДАНИЯТ ЙЎНАЛИШИ ТАЛАБАЛАРИ БИЛАН ИШЛАШДА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШНИНГ ИЛМИЙ ПЕДАГОГИК ТАМОЙИЛИ	380
Тулабоева Н. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА	383
Турсунбоева М. ПРИМЕНЕНИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ	387
Хамрабоева М., Эшмуродов А. СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЗАНЯТИЙ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРОЙ	390
Хўжаева Д. МАКТАБГАЧА ВА БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМНИНГ УЗВИЙЛИГИ ҲАМДА МУВОФИҚЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ	393
Shadmonova Sh. SHARQ MUTAFAKKIRLARINING O'QUVCHI-YOSHLARNI SOG'LOM TURMUSH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHGA OID QARASHLARIDAN	395

Шанасирова З., Куланова С. ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОРПУСА В ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ПОДГОТОВКЕ В МЕЖОТРАСЛЕВОЙ ИНТЕГРАЦИИ	397
Юлдашова М. РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ОБЩЕЙ СИСТЕМЕ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	399
Shomurzayeva N. TALABALARNI TURIZM BILAN SHUG'ULLANISHGA QIZIQTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	402
Turg'unboyev A. STRESSNING INSON RUHIYATIGA TA'SIRI	404
TA'LIM SIFATINI BAHOLASHDA XALQARO TADQIQOTLAR VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR	
Abdullayev A., Jurabekova D. INDEPENDENT WORK AS A FACTOR OF IMPROVING EDUCATIONAL PROCESS	407
Adamandia Zafiropoulou THE NEW DIGITAL NARRATIVES: MIND THE GAP BETWEEN TRADITIONAL AND NEW APPROACHES IN THE PREPRIMARY EDUCATION IN GREECE	409
Avazova D. PIRLS XALQARO BAHOLASH DASTURINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	414
Bakiyeva X. BOSHLANG'ICH SINFLARDA ARALSH TA'LIMNI TASHKIL ETISHDA O'QUVCHILARNI INSHO YOZISHGA TAYYORLASH	417
Kamolova N. RAQAMLI TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA AXBOROT XAVSIZLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	419
Kobilov A., Zoirov U., Samiyeva M. MODERN TRENDS IN THE EFFECTIVE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS	420
Konstantinos G. Karras. SOFT SKILL DEVELOPMENT IN PRIMARY SCHOOL WITH A FOCUS ON NEW TECHNOLOGIES THROUGH CRITICAL PEDAGOGY	422
Murtozayeva M. TALABALAR EKOPEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM SIFATI VA SAMARADORLIGINI TA'MINLASHNING MOHIYATI	432
Rajabov Sh., Samiyeva M., Zoirov U. ON THE SUBJECT OF INTERNATIONAL STUDIES AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE ASSESSMENT OF EDUCATIONAL QUALITY	434
Urazova Z. RAQAMLI TA'LIMDA SIFATNI ANIQLASH	436
Арипджанова А. ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ЖАРАЁНЛАРИДА ЛАБОРАТОРИЯ ВА АМАЛИЙ ВАЗИФАЛАРНИ БАЖАРИШ ОРҚАЛИ КАСБИЙ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ БАҲОЛАШ	438
Исмаилов Р. ВОЗДЕЙСТВИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЦИФРОВУЮ КУЛЬТУРУ СТУДЕНТОВ	442
Қўйсинов О. ХАЛҚАРО ТАДҚИҚОТЛАР АСОСИДА ЎҚУВЧИЛАРНИНГ МАНТИҚИЙ ФИКРЛАШИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ	444
BO'LAJAK PEDAGOG KADRLAR KASBIY KOMPETENTLILIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI	
Abdullaeva G. OTMDA NOGIRANLIGI BO'LGAN TALABALARGA KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	447
Abdullayeva F. CIRCULAR TRAINING ONE OF THE EFFECTIVE FORMS OF CLASSES	450
Chinaliyeva A. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIMNING AHAMIYATI	453

Hakan ÜLPER. ÖZEL AMAÇLI İNGİLİZCE ÖĞRENEN ÖĞRENCİLERE SÖZCÜK ÖĞRETİMİNDE YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR	455
Ibroximov M. PROFESSIONAL TA'LIM YO'NALISHI TALABALARIDA IJTIMOYIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI	457
Irgashova M. TALABA-YOSHLAR MA'NAVYIY-AXLOQIY TARBIYASINI YUKSALTIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	459
Mavlanov Sh. TALABALARINI PEDAGOGIK ATAMALAR ASOSIDA KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	461
Nasrullayeva F. TEXNOLOGIYA FANI DARSLARIDA 5-7-SINF O'QUVCHILARNING TEXNIK IJODKORLIK QOBLIYATLARINI RIVOJLANTIRISH	463
Nizamova M. BO'LAJAK MENEJERLAR KASBIY MOBILIGINI RIVOJLANTIRISHGA INNOVATSION YONDASHUVLAR	465
Pardabayev J. BO'LAJAK MUHANDISLARNI KASBIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING AHAMIYATI	467
Pirniyazova M. KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVGA ASOSLANGAN TA'LIMNING ASOSIY JIHLTLARI	470
Raxmatova N., Muminova S. THE ROLE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION IN TEACHING	472
Shanasirova Z., Bannaeva B. USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE	474
Shanasirova Z. PROFESSIONAL COMMUNICATION AS A FACTOR OF IMPROVING TEACHING PROCESS	476
Shodmonqulova D. ONA TILIDAGI MASHQLAR VOSITASIDA O'QUVCHILARNI KERATIV FIKRLASHGA O'RGATISH	479
Xalimov M. CHIZMA GEOMETRIYA VA MUHANDISLIK GRAFIKASI FANIDA MODULLI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNING FAZOVIY TASAVVURINI RIVOJLANTIRISH	482
Xolmatova S., Esonova F. USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE	484
Исманова М. НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ ВАРИАНТЫ ПОСТРОЕНИЯ И СОДЕРЖАНИЯ ПРОЦЕССА ФИЗИЧЕСКОГО САМОВОСПИТАНИЯ ЧЕЛОВЕКА К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	486
Исянов Р., Маматов Д. ТАЛАБАЛАРНИ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШДА ОЧИҚ ТАЪЛИМ РЕСУРСЛАРИ ВА АКАДЕМИК АХБОРОТЛАРНИ ТИЗИМЛАШТИРИШНИ ПЕДАГОГИК ЛОЙИХАЛАШТИРИШ ЖАРАЁНИ	488
Каримжонов Д. ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К ПРЕПОДАВАНИЮ ДИСЦИПЛИНЫ «ОКРУЖАЮЩИЙ МИР» В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	492
Қодирова Н. БЎЛАЖАК ТАРИХ ФАНИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ УСУЛЛАРИ	496
Узоков А., Ойбеков М. ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВОЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДО ПРИЗЫВА ПОСРЕДСТВОМ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ	500
Хўжаев А. БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШДА ПЕДАГОГИК РИСК ТАЪСИРИНИНГ ЭМПИРИК ТАДҚИҚИ	503
Юсупова Г., Акбаров С. НА ПУТИ К НОВОМУ ПРОФЕССИОНАЛИЗМУ: ПОВЫШЕНИЕ ЛИЧНОГО И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНФОРМАТИКИ	506
Abduraimov Sh. OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA PEDAGOG XODIMLAR FAOLIYAT SAMARADORLIGINI VAHOLASH – TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHNING MUHIM OMILI SIFATIDA	509

Tashimov N. CHIZMA GEOMETRIYA FANIDAN TALABALARNING MUSTAQIL BILISH FAOLIYATINI KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH	513
Jo'rayev M. FAN, TA'LIM VA ISHLAB CHIQUARISH INTEGRATSIYASINI JORIY ETISHDA ZARUR BO'LGAN TIZIMLI O'ZGARISHLAR	516
Botirov M. RAQAMLASHTIRILGAN TA'LIM MUHITIDA TALABALARINING OBYEKTGA YO'NALGAN DASTURLASHGA OID KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI	519
Ortiqova M. OLIY TA'LIMDA RUS TILI VA ADABIYOTINI O'QITISHDA RAQAMLI VOSITALARDAN FOYDALANISH	522
Bekchonova Sh. TA'LIM INDUSTRIYASI VA NARSALAR INTERNETI	524
Orinbaeva A. RAQAMLI TA'LIMDA INTERFAOL ILOVALARDAN FOYDALANISH ORQALI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH	526
Ruzimova D. RUS TILINI CHET TILI SIFATIDA O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYA: TESKARI TA'LIM YONDASHUVI	528
Mamarajabov M., Bekchonova Sh. SANOAT INQILOBI 4.0 DAVRIDA KIBERPEDAGOGIKA	530
Kenjayeva M. O'QUVCHILARDA KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI	532
Жўраев Ю. ПЕДАГОГИК ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЭЛЕКТРОТЕХНИКА ФАНИНИ ЎҚИТИШДА АМАЛИЙ ТАЪЛИМ УСУЛЛАРИ	536
Pardabayeva D. MAJBURIY FANLARNI O'QITISHDA ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI	539
Tajimbetova G. THE IMPORTANCE OF PRAGMATIC COMPETENCE OF INDEPENDENT STUDY	541
Abdullayeva R. TA'LIM MUASSASALARIDA RAQAMLI TA'LIM EKOTIZIMLARI	544
Saydimova M.K. RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI O'QUVCHI - YOSHLARNING TA'LIM JARAYONINI NAZORAT QILISH	547

UNIVERSITET 4.0: TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR

**XALQARO ILMIIY VA ILMIIY-TEXNIKAVIY ANJUMAN
2023 yil, 18 Mart**

Ma`ruzalar materiallarida yoritilgan tarixiy jarayonlar, ma`lumotlar va chiqarilgan xulosalarning haqqoniyligiga mualliflar javobgar.

Adadi 50 nusxa. Hajmi 69,75 b/t. Bichimi 60x84 ¹/₈
«Times New Roman» garniturasida. ofset usulida bosildi.
OOO «BOOKMANY PRINT» bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent shahri, Uchtepa tumani, 22 mavze, 17-b.